

Гарбажій Катерина Станіславівна
*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
докторант кафедри торговельного підприємництва,
товарознавства та управління бізнесом,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3059-3623>*

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКУ

У статті узагальнено теоретичні підходи до трактування сутності конкурентоспроможності аграрної продукції та обґрунтовано необхідність її розгляду як багаторівневої інтегрованої системи, що формується під впливом внутрішніх ресурсних можливостей підприємства та зовнішніх глобалізаційних чинників. Встановлено, що в умовах глобалізації конкурентні позиції аграрної продукції визначаються не лише ціновими параметрами, а інноваційністю виробництва, якістю та безпечністю продукції, рівнем доданої вартості, ефективністю маркетингово-логістичної інфраструктури та здатністю адаптуватися до змін міжнародного середовища. Обґрунтовано структурну модель складових конкурентоспроможності аграрної продукції, яка включає виробничо-технологічну, економічну, якісно-споживчу, маркетингово-логістичну та інституційно-управлінську компоненти. Доведено, що їх узгоджена взаємодія формує інтегральний рівень конкурентоспроможності та створює методологічну основу для її комплексної оцінки. Визначено основні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації, серед яких пріоритетними є інноваційно-технологічна модернізація виробництва, гармонізація стандартів якості з міжнародними вимогами, розвиток переробки та продукції з високою доданою вартістю, удосконалення логістичної інфраструктури, диверсифікація ринків збуту та підвищення ефективності стратегічного управління.

Ключові слова: конкурентоспроможність аграрної продукції, глобалізація ринку, аграрний сектор, конкурентні переваги, інноваційний розвиток, міжнародна торгівля, експортний потенціал, управління конкурентоспроможністю, додана вартість, продовольча безпека.

Kateryna Garbzhii
*PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student of Department of Trade Entrepreneurship,
Commodity Science and Business Management,
Odesa National University of Technology*

ENHANCING THE COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE CONTEXT OF MARKET GLOBALIZATION

The article summarizes contemporary theoretical approaches to interpreting the essence of agricultural product competitiveness and substantiates the necessity of viewing it as a multi-factor integrated system. It is established that in the context of global economic transformation, the competitive positions of the agricultural sector are formed under the influence of the dynamic interaction between the internal resource capabilities of enterprises and external globalization factors. The study proves that traditional price-based competition is gradually giving way to an innovative paradigm, where the decisive parameters include the technological complexity of production, compliance with international quality and safety standards, the level of value-added, and the efficiency of the marketing and logistics infrastructure. The scientific novelty of the research lies in the development of a structural model of agricultural product competitiveness components, which integrates five core dimensions: production-technological, economic, quality-consumer, marketing-logistical, and institutional-managerial. It is substantiated that only a coordinated synergy of these elements allows for the formation of sustainable competitive advantages and provides a reliable methodological basis for a comprehensive assessment of agribusiness efficiency. Particular attention is paid to the analysis of risks arising from martial law, price volatility in global markets, and institutional transformations, all of which necessitate the implementation of adaptive strategic management mechanisms. The study identifies priority directions for enhancing the competitiveness of agricultural products in the context of globalization. These include the innovative and technological modernization of production based on precision farming principles, the harmonization of national standards with EU and ISO requirements, the development of deep raw material processing to increase the share of high-tech exports, and the digitalization of management processes. The implementation of the proposed recommendations will contribute not only to strengthening the positions of domestic producers

in the international arena but also to ensuring national food security. The formulated theoretical and methodical provisions create a scientific foundation for developing sustainable development strategies for the agricultural sector in the face of market openness and intensifying international competition.

Keywords: agricultural product competitiveness, market globalization, agricultural sector, competitive advantages, innovative development, international trade, export potential, competitiveness management, added value, food security.

Постановка проблеми. За сучасних умов глобалізації та трансформації соціально-економічних і суспільно-політичних процесів забезпечення продовольчої безпеки та стабільності національної економіки набуває стратегічного значення. Рівень розвитку аграрної сфери виступає ключовим індикатором економічної стійкості держави, її здатності гарантувати продовольче забезпечення населення та формувати експортний потенціал. В такому ключі підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції стає визначальним чинником ефективної інтеграції країни до глобального економічного простору, який супроводжується посиленням міжнародної конкуренції, уніфікацією стандартів якості та безпечності продукції, підвищенням ролі інновацій і цифрових технологій у виробництві та логістиці. Вітчизняне сільське господарство функціонує в умовах відкритості ринків, що зумовлює необхідність формування стійких конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях, а водночас аграрна продукція як специфічний товар характеризується залежністю від природно-кліматичних факторів, сезонністю виробництва, високою капіталомісткістю та чутливістю до цінової волатильності світових ринків.

Сільськогосподарське виробництво традиційно належить до найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності і проведення аграрної реформи, становлення ринкових відносин, трансформація форм власності та господарювання, відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення істотно підвищили рівень невизначеності функціонування аграрного сектору. Додатковим дестабілізуючим фактором виступає воєнний стан і військові дії, що посилюють логістичні, фінансові, інвестиційні та експортні ризики, ускладнюючи процес формування та реалізації конкурентних переваг. Недостатній рівень розвитку підприємств аграрного сектору значною мірою зумовлений відсутністю системних, ефективних та адаптивних механізмів управління конкурентоспроможністю, які повинні трансформуватися у дієвий економічний інструмент стратегічного розвитку підприємств і галузі загалом, орієнтований на інноваційність, підвищення доданої вартості, диверсифікацію ринків збуту та забезпечення стійкості до зовнішніх викликів. Тому, об'єктивна необхідність формування комплексного підходу до підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації ринку, з урахуванням сучасних ризиків і трансформаційних процесів, зумовлює актуальність та науково-практичну значущість обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та розвитку конкурентоспроможності підприємств, а також забезпечення стійких конкурентних переваг, зокрема в аграрному секторі економіки, ґрунтовно досліджувалася у працях вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок у розвиток теорії конкуренції, стратегічного управління та маркетингу здійснили такі вітчизняні науковці, як: Аранчій В.І., Гайдуцький А.П., Гупорів О.О., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Саблук П.Т., Яців І.Б., Черевко Г.В., та зарубіжні дослідники: Philip Kotler, Jean-Jacques Lambin, Henry Mintzberg, Frederick Taylor, Robert Waterman, Edward Chamberlin, Joseph Schumpeter та інші. У їхніх працях розкрито концептуальні засади конкурентної боротьби, механізми формування конкурентних стратегій, роль інновацій у забезпеченні економічного розвитку, а також інструментарій підвищення ефективності функціонування підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, попри значний теоретичний доробок, залишається дискусійним і недостатньо опрацьованим широке коло питань, пов'язаних із комплексним управлінням конкурентоспроможністю саме аграрної продукції в умовах глобалізації ринків. Крім того, сучасні виклики, зумовлені лібералізацією міжнародної торгівлі, посиленням інтеграційних процесів, зростанням вимог до якості та безпечності продукції, цифровізацією агробізнесу та підвищенням ролі інновацій, потребують уточнення методологічних підходів до оцінки ефективності підприємницької діяльності в агросфері. Особливої актуальності набуває формування системного підходу до управління конкурентоспроможністю аграрної продукції з урахуванням впливу глобальних ринкових тенденцій, нестабільності зовнішнього середовища, інституційних трансформацій та підвищених ризиків функціонування аграрних підприємств. Також недостатньо розробленими залишаються питання інтеграції інноваційних, маркетингових, логістичних та фінансово-економічних інструментів в єдину систему забезпечення стійких конкурентних позицій аграрної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Тому необхідність поглиблення теоретико-методичних засад і розробки практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації зумовлює доцільність подальших наукових досліджень у зазначеному напрямі.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка науково-практичних рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції

ції в умовах глобалізації ринку на основі системного підходу до управління, врахування впливу зовнішніх і внутрішніх факторів та адаптації до сучасних викликів розвитку аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. Нині поняття «конкурентоспроможність» посідає провідне місце в дослідженнях, присвячених розвитку національних економік, функціонуванню підприємств та просуванню товарів на внутрішніх і зовнішніх ринках. Багатовимірність зазначеної категорії зумовлює наявність різних підходів до її трактування, що відображають складність економічних процесів в умовах ринкового середовища, узагальнення яких дозволяє виокремити три ключові складові формування конкурентоспроможності: наявність мотивації та орієнтації на досягнення позитивних результатів діяльності; забезпеченість необхідними ресурсами для її здійснення; здатність ефективно протистояти конкурентам у межах відповідного ринку. З огляду на це конкурентоспроможність об'єкта доцільно визначати як сукупність його характеристик, що забезпечують вищий рівень задоволення потреб споживачів порівняно з аналогічними об'єктами та формують реальні або потенційні конкурентні переваги.

В умовах глобалізації світового господарства теорія конкурентоспроможності зазнала суттєвої еволюції. Традиційна ресурсна модель, що ґрунтувалася переважно на мінімізації витрат та використанні порівняльних переваг, поступово трансформується в інноваційну парадигму розвитку. Відповідно до концептуальних положень М. Портера, стійкі конкурентні переваги формуються завдяки здатності економічних суб'єктів генерувати та впроваджувати інновації, розвивати високотехнологічні напрями діяльності та ефективно використовувати інтелектуальний потенціал [9].

Зазначені теоретичні положення набувають особливої значущості для аграрного сектору економіки, який функціонує в умовах підвищеної невизначеності, цінової волатильності та загострення міжнародної конкуренції. Так, аграрне виробництво є складним багатогалузевим комплексом, що охоплює виробництво сільськогосподарської сировини, її первинну переробку, зберігання, транспортування та реалізацію кінцевої продукції та формує матеріальну основу продовольчого забезпечення населення і виступає стратегічним елементом національної економіки [8]. Крім того аграрний сектор виконує важливі економічні, соціальні та стабілізаційні функції, забезпечуючи розвиток сільських територій, зайнятість населення та формування експортного потенціалу держави.

Сільське господарство як сукупність взаємопов'язаних галузей, спрямованих на виробництво продовольства та сировини для переробної промисловості, характеризується значним природно-ресурсним і виробничим потенціалом, а раціональне використання земельних ресурсів, впровадження сучасних техноло-

гій, підвищення продуктивності праці, розвиток інфраструктури створюють передумови для зміцнення продовольчої безпеки та посилення позицій на світових ринках [3]. Водночас аграрна продукція має специфічні ознаки, серед яких залежність від природно-кліматичних умов, сезонність виробництва, обмежений термін зберігання окремих видів продукції, підвищену чутливість до цінових коливань, що зумовлює необхідність ефективного управління її виробництвом і реалізацією.

В умовах глобалізації ринку аграрна продукція виступає не лише результатом виробничої діяльності, але і стратегічним товаром, який визначає рівень економічної безпеки та конкурентні позиції країни у міжнародному середовищі [1]. Посилення інтеграційних процесів, уніфікація стандартів якості, зростання вимог до екологічності та безпечності продукції зумовлюють трансформацію підходів до формування її конкурентних переваг. З огляду на зазначене, конкурентоспроможність аграрної продукції доцільно розглядати як інтегральну економічну категорію, що відображає її здатність забезпечувати вищий рівень задоволення потреб споживачів порівняно з аналогічними товарами на відповідному ринку за рахунок поєднання цінових, якісних, технологічних, екологічних та організаційно-економічних характеристик. Конкурентоспроможність агропродукції формується під впливом внутрішніх факторів (ресурсне забезпечення, інноваційність виробництва, ефективність управління, рівень технологічного розвитку) та зовнішніх чинників (кон'юнктура світового ринку, регуляторне середовище, інституційні умови, рівень конкуренції) [6]. За таких умов, конкурентоспроможність аграрної продукції є динамічною характеристикою, що відображає здатність аграрних виробників адаптуватися до змін глобального ринкового середовища, формувати стійкі конкурентні переваги та забезпечувати довгострокову економічну ефективність функціонування.

Багатокомпонентність та багаторівневість зазначених процесів зумовлюють потребу їх методологічної систематизації, оскільки фрагментарний аналіз окремих факторів не дає змоги повною мірою оцінити механізм формування конкурентних переваг і визначити пріоритетні напрями управлінського впливу. Тому виникає об'єктивна необхідність побудови структурної моделі конкурентоспроможності аграрної продукції, яка б дозволила інтегрувати ключові складові в єдину логічно узгоджену систему. За таких умов конкурентоспроможність аграрної продукції доцільно розглядати як багаторівневу інтегровану систему взаємопов'язаних складових, що формуються під впливом внутрішніх ресурсних можливостей підприємства та зовнішніх умов функціонування ринку. Такий підхід забезпечує методологічну основу для комплексної оцінки рівня конкурентоспроможності та розробки ефективних механізмів її підвищення в умовах глобалізації. Структурну модель конкурентоспроможності аграрної продукції подано на рис. 1.

Рис. 1. Структурна модель конкурентоспроможності аграрної продукції

Джерело: узагальнено на основі [2, 4]

Базовою складовою моделі виступає виробничо-технологічний компонент, який визначає спроможність підприємства забезпечувати стабільні обсяги виробництва продукції належної якості при оптимальному використанні ресурсів, зокрема рівень технологічного оснащення, ступінь інноваційності агротехнологій, ефективність використання земельних, матеріальних і трудових ресурсів, а також здатність до впровадження сучасних методів організації виробництва. Дана складова формує основу для досягнення необхідних параметрів якості та мінімізації витрат.

Наступною є економічна складова, яка відображає фінансові результати виробничої діяльності та здатність підприємства забезпечувати конкурентний рівень цін за умов отримання достатнього прибутку, яка охоплює показники собівартості продукції, рентабельності, структури витрат, ліквідності та фінансової стійкості. Рациональне управління витратами і ресурсами створює передумови для формування цінових переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Важливе місце у структурі конкурентоспроможності посідає якісно-споживча складова, яка визна-

чає ступінь відповідності продукції вимогам споживачів та міжнародним стандартам. Така складова охоплює показники безпеки, екологічності, сертифікації, споживчих властивостей та рівня доданої вартості. В умовах глобалізації саме якісні характеристики дедалі частіше стають визначальними чинниками вибору продукції на світових ринках.

Маркетингово-логістична складова характеризує здатність підприємства ефективно просувати продукцію, забезпечувати її доступність для споживачів та оперативно реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Зазначена складова включає розвиток каналів збуту, формування бренду, диверсифікацію ринків реалізації, удосконалення логістичної інфраструктури та інтеграцію у глобальні ланцюги створення вартості.

Інституційно-управлінська складова інтегрує всі попередні елементи та забезпечує їх узгоджене функціонування, яка передбачає наявність ефективної системи стратегічного управління, механізмів ризик-менеджменту, цифровізації управлінських процесів, а також врахування впливу державної аграрної політики та регуляторного середовища.

Отже, конкурентоспроможність аграрної продукції формується як результат синергетичної взаємодії виробничо-технологічних, економічних, якісних, маркетингових та управлінських чинників, а її забезпечення в умовах глобалізації потребує комплексного підходу, орієнтованого на підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, інноваційний розвиток та адаптацію до динамічних змін світового ринку.

Глобалізація світового господарства є визначальним чинником трансформації сучасних економічних відносин, що суттєво впливає на умови функціонування аграрного сектору, оскільки лібералізація міжнародної торгівлі, поглиблення інтеграційних процесів, формування глобальних ланцюгів створення вартості та уніфікація стандартів якості продукції зумовлюють зміну характеру конкуренції на аграрних ринках. За таких умов конкурентні позиції аграрної продукції формуються на основі національних ресурсних переваг та під впливом глобальних економічних тенденцій [5]. Зазначимо, що одним із ключових проявів глобалізації є посилення міжнародної конкуренції, що призводить до зростання вимог до якості, безпечності та екологічності аграрної продукції, оскільки доступ до зовнішніх ринків дедалі більше залежить від відповідності міжнародним стандартам, сертифікаційним вимогам та технічним регламентам. Відтак, конкурентоспроможність аграрної продукції визначається не лише її цінovими параметрами, але і здатністю виробників адаптуватися до глобальних норм та правил ведення бізнесу. Суттєвий вплив на конкурентні позиції аграрної продукції має інтеграція в глобальні ланцюги створення доданої вартості, де перехід від експорту сировинної продукції до виробництва продукції з високим рівнем переробки дозволяє підвищити рівень доданої вартості та зміцнити позиції на міжнародному ринку.

Водночас залежність від світової кон'юнктури та цінова волатильність створюють додаткові ризики для аграрних виробників, що потребує удосконалення механізмів управління та диверсифікації ринків збуту. Крім того, глобалізаційні процеси також стимулюють поширення інновацій, цифрових технологій, сучасних методів управління та логістичних рішень. Так, використання точного землеробства, автоматизованих систем управління виробництвом, аналітичних платформ та цифрових інструментів маркетингу стає важливим чинником підвищення продуктивності та конкурентоспроможності аграрної продукції. До того ж глобалізація посилює вплив зовнішніх ризиків, зокрема коливань валютних курсів, торговельних обмежень, змін митно-тарифної політики, геополітичної нестабільності та порушення логістичних маршрутів, що актуалізує необхідність формування адаптивної моделі розвитку аграрного сектору, орієнтованої на підвищення стійкості та гнучкості виробничо-збутових систем. Таким чином, глобалізація одночасно створює як нові можливості для розширення ринків збуту

та залучення інвестицій, так і додаткові виклики для забезпечення стійких конкурентних позицій аграрної продукції, а ефективне використання потенційних переваг глобалізації потребує системного підходу до управління конкурентоспроможністю, орієнтованого на інноваційність, підвищення якості продукції, розвиток переробки та інтеграцію у міжнародні економічні процеси.

Зазначимо, що сучасні глобалізаційні процеси формують нові вимоги до аграрного виробництва та зумовлює необхідність переорієнтації механізмів управління конкурентоспроможністю аграрної продукції. Підвищення конкурентних позицій аграрної продукції має здійснюватися на основі комплексного підходу, який поєднує технологічні, економічні, інституційні та маркетингові інструменти розвитку [7]. Зокрема, першочерговим напрямом є інноваційно-технологічна модернізація аграрного виробництва, де впровадження сучасних агротехнологій, елементів точного землеробства, автоматизації виробничих процесів, біотехнологій та ресурсозберігаючих технологій сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції та покращенню її якісних характеристик. Інноваційна активність стає визначальним чинником формування довгострокових конкурентних переваг в умовах глобальної конкуренції.

Другим стратегічним напрямом виступає підвищення якості і безпечності аграрної продукції відповідно до міжнародних стандартів, де уніфікація технічних регламентів, гармонізація нормативно-правової бази з міжнародними вимогами, розвиток систем сертифікації та контролю якості забезпечують доступ до зовнішніх ринків і зміцнюють довіру споживачів. Тому особливій ваги набуває формування систем простежуваності продукції та впровадження екологічно орієнтованих підходів до виробництва.

Важливим напрямом є розвиток переробки та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю, де переорієнтація з експорту сировини на виробництво готової продукції дозволяє зменшити залежність від коливань світових цін, диверсифікувати товарну структуру експорту та підвищити економічну ефективність діяльності аграрних підприємств.

Суттєве значення має удосконалення маркетингово-логістичної інфраструктури, оскільки диверсифікація ринків збуту, розвиток брендування національної продукції, оптимізація логістичних маршрутів та інтеграція у глобальні ланцюги створення вартості сприяють зміцненню позицій аграрної продукції на міжнародному ринку. Ефективна логістика дозволяє мінімізувати витрати та зменшити вплив зовнішніх ризиків.

Не менш важливим напрямом є підвищення ефективності управління та формування сприятливого інституційного середовища, зокрема стратегічне планування, впровадження сучасних методів управління, розвиток кооперації, державна підтримка

інновацій та інвестицій в аграрний сектор створюють передумови для стійкого розвитку та зміцнення конкурентних позицій продукції.

Висновки. Підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації потребує системної трансформації аграрного сектору, що має охоплювати технологічну модернізацію виробництва, удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування галузі, формування інноваційно орієнтованої моделі розвитку, яка ґрунтується на впровадженні сучасних агротехнологій, цифровізації виробничих і управлінських процесів, підвищенні якості та безпечності продукції відповідно до міжнародних стандартів, а також розширенні сегментів продукції з високою доданою вартістю. Важливою складовою такої трансформації є диверсифікація ринків збуту та інтеграція у глобальні ланцюги створення вартості, що

дозволяє мінімізувати залежність від кон'юнктурних коливань окремих ринків і підвищити стійкість аграрного виробництва до зовнішніх шоків. Одночасно необхідним є формування ефективної системи стратегічного управління, здатної оперативно реагувати на зміни міжнародного економічного середовища, враховувати ризики та забезпечувати адаптивність підприємств до нових умов конкуренції. Комплексність і взаємоузгодженість зазначених напрямів розвитку створюють передумови для формування стійких конкурентних переваг аграрної продукції. Лише синергія інноваційного, економічного, маркетингового та інституційного компонентів здатна забезпечити довгострокову стабільність функціонування аграрного сектору, підвищення його експортного потенціалу та зміцнення позицій аграрної продукції на світових ринках в умовах посилення глобальної конкуренції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Grabovsky R., Dadak O., Dorosh-Kizym M. Конкурентоспроможність сільського господарства України на зовнішніх ринках та шляхи її підвищення. *НВ ЛНУ ветеринарної медицини та біотехнологій. Серія «Економічні науки»*. 2022. №24(100), С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-e10003>
2. Данько Ю. І., Орел А. М. Сучасні напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції України. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 3. С. 98–105.
3. Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах сталого розвитку : монографія / О. І. Протосвіцька, О. М. Федорчук, В. М. Свиридовський, В. В. Дудченко. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 196 с.
4. Кваша С., Павленко О., Вакулєнко В. Конкурентоспроможність української аграрної продукції на зовнішніх ринках. *Економіка та суспільство*, 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-198>
5. Мінєнко С. І. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України на міжнародному ринку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2021. №3. С. 39–44. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-3-7>
6. Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС : колективна монографія / Вдовєнко Н. М., Богач Л. В., Залізко В. Д., Михальчишина Л. Г., Маргасова В. Г., Дерій Ж. В., Варшавська Н. Г., Шарило Ю. Є., Павленко М. М. та ін.; За ред. проф. Кваша С. М. Видавничий дім «Кондор», 2018. 441 с.
7. Павлова Г., Абрамович І., Бальзан М. Стратегічні заходи підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України на міжнародному ринку. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2022. №308 (4). С. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-10>
8. Патика Н. І. Конкурентоспроможність сільського господарства України: глобальний та національний вимір : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 368 с.
9. Porter M. E. *Competitive Advantage of Nations*. New York : Free Press, 1990. 426 p.

REFERENCES

1. Grabovsky R., Dadak O. & Dorosh-Kizym M. (2022). Konkurentospromozhnist silskoho hospodarstva Ukrainy na zovnishnikh rynkakh ta shliakhy ii pidvyshchennia [Competitiveness of Ukraine's agriculture on foreign markets and ways of its increase]. *NV LNU Vetrynarnoi Medytsyny ta Biotekhnolohii. Seriiia "Ekonomichni Nauky"*, vol. 24, no. 100, pp. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32718/nvlvet-e10003> [in Ukrainian].
2. Danko Yu. I. & Orel A. M. (2019). Suchasni napriamky zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarnoi produktsii Ukrainy [Modern directions of ensuring the competitiveness of agricultural products of Ukraine]. *Ukrainskyi Zhurnal Prykladnoi Ekonomiky*, vol. 4, no. 3, pp. 98–105 [in Ukrainian].
3. Protosvitska O. I., Fedorchuk O. M., Svyrydovskiy V. M. & Dudchenko V. V. (2021). *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpriemstv v umovakh staloho rozvytku* [Ensuring the competitiveness of agricultural enterprises in conditions of sustainable development]. OLDI-PLUS [in Ukrainian].
4. Kvasha S., Pavlenko O. & Vakulenko V. (2024). Konkurentospromozhnist ukrainskoi ahrarnoi produktsii na zovnishnikh rynkakh [Competitiveness of Ukrainian agricultural products on foreign markets]. *Ekonomika ta Suspilstvo*, no. 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-198> [in Ukrainian].
5. Minenko S. I. (2021). Stratehichni napriamy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy na mizhnarodnomu rynku [Strategic directions of increasing the competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine on the international market]. *Aktualni Problemy Innovatsiinoi Ekonomiky ta Prava*, no. 3, pp. 39–44. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-3-7> [in Ukrainian].
6. Kvasha S. M. (Ed.). (2018). *Napriamy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru v umovakh formuvannia i funktsionuvannia ZVT z YeS* [Directions for increasing the competitiveness of the agricultural sector in the conditions of formation and functioning of the DCFTA with the EU]. Kondor [in Ukrainian].

7. Pavlova H., Abramovych I. & Balzan M. (2022). Stratehichni zakhody pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru Ukrainy na mizhnarodnomu rynku [Strategic measures to increase the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine on the international market]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, vol. 308, no. 4, pp. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-10> [in Ukrainian].
8. Patyka N. I. (2019). *Konkurentospromozhnist silskoho hospodarstva Ukrainy: hlobalnyi ta natsionalnyi vymir* [Competitiveness of agriculture of Ukraine: Global and national dimension]. TVORY [in Ukrainian].
9. Porter M. E. (1990). *Competitive Advantage of Nations*. Free Press.

Стаття надійшла: 27.10.2024
Стаття прийнята: 20.11.2024
Стаття опублікована: 27.12.2024